

Fašizem kot nostalgichen spomin, nekaj, kar je vse dlje od današnjega sveta. Prihaja namreč čas veliko bolj sofisticiranega fašizma. V rojstnem kraju se mrtvega Mussolinija in spominkov ne bojijo, čas je, da zaradi njegovega negativnega slovesa iztržijo kaj pametnega.

Revolucija po italijansko v Mussolinijevem Betlehemu

Tekst

Boris Šuligoj, Predappio

Foto

Voranc Vogel

Kako težko je poravnati račune z lastno zgodovino? Še posebej, če je italijanska? »To je nekaj najtežjega, kar si lahko predstavljamo,« odgovarja Giorgio Frassinetti, 51-letni levičarski župan majhnega Predappia, ki se je podal na težko pot: zgradil je temeljne muzeje, v katerem bi Italijani morali obračunati s svojo najbolj temno preteklostjo. Te manre še niso opravili. Takoj po drugi svetovni vojni so namreč dosegli zavidanja vreden zgodovinsko-politični salto mortale. »Italija ni bila več fašistična dežela. Sami sebi smo dosodili oprostilno sodbo. In se iz poražencev prelevili v zmagovalce. Nismo bili več fašisti in poraženci zato, da nam ne bi bilo treba plačati vojne škode. Razumljivo,« pojasni prepričano levi župan majhnega kraja, ki se je znašel na prvih straneh največjih časopisov na svetu. Samo zato, ker že šest let snuje prav poseben muzej, in zdaj vse kaže, da mu lahko uspe. Ker ga podpira Renzijeva vlada.

Levi župan naj bi postavil muzej fašizma? In to v najbolj »rdeči« in partizanski italijanski deželi Emiliji - Romanji. Tu nekaj ne gre skupaj. Predappio je rojstni kraj Benita Mussolinija, na pokopališču kraljuje velika družinska grobnica Mussolinijev, ta mali kraj na leto obišče vsaj 50.000 ali 60.000 nostalgikov. Toliko je vpisov v spominsko knjigo, ki je postavljena ob vnožju Mussolinijeve kripice. V sedemdesetih in še osemdesetih letih je bil to kraj številnih spopadov med italijanskimi neofašisti in protifašisti. Še na neprijazne in

● Predappio, dučejev rojstni kraj (spodaj), trgovinica s spominki (desno)

deževne zadnje februarске dni, ko na okoliških gričih sicer že vse zeleni in cveti, v družinski grobnici ne manjka obiskovalcev. Največ jih pride na obletnico Mussolinijeve smrti (28. aprila) pa v spomin na pohod na Rim (koniec oktobra) in na obletnico njegovega rojstva (29. julija). »Toda večina obiskovalcev v našem kraju niso fašistični nostalgiki, temveč običajni turisti, ki jih zanimajo zgodovinske posebnosti, tudi veliko tujcev iz dežel, ki jih je tlačil fašistični škorenj,« pravi Giorgio Frassinetti.

Fašistični Betlehem

»Novi Predappio je po tehtnem premisleku nastal v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Stara vasica je kakih pet kilometrov višje v hribu. Mesto so zgradili fašistični urbanisti z namenom, da ustvarijo Betlehem fašizma, torej nekakšen kraj, namenjen malikovanju in slavi velikega vodje. Že v tridesetih letih so kraj množično obiskovali pripadniki fašistične stranke. Leta 1937 so zgradili Hišo fašizma in gostojubja in v njej že pred vojno sprejemali goste. Po vojni je kraj postal nezaželen. Še za truplo se ni vedelo, kje je,« pripoveduje Carlo Giunchi, avtor programske zasnove muzeja. Mussolinijev truplo so v družinsko grobnico (v resnici je to skoraj mavzolej, kjer je pokopanih vsaj kakih 20 Mussolinijev) prepeljali šele leta 1957. Na prošnjo njegove vdove Donne Rachele. Že tri leta kasneje so se v Predappiu začela romanja.

Župan Giorgio Frassinetti se je v Predappiu rodil pred 51 leti: »Novi Predappio je bil zasnovan za propagando mita Mussolini. Kjer zdaj sedite, v županovi pisarni torej, je spal mladi Benito. Današnja občinska stavba je bila tedaj šola, Mussolinijeva mama je bila učiteljica, zato so imeli stanovanje v tej palači. Prebivalci majhnega kraja so zaradi njega trpeli na več načinov. Najprej zato, ker se je tukaj rodil duče in je onečastil Italijo. On se je res rodil tukaj, toda fašizem je vzniknil v Milanu. Potem ko so 1957 pripeljali njegovo truplo v grobnico, se nam je življenje še enkrat spremenilo. Spet so začeli prihajati črnosrajčniki. Zato sem se vprašal: Zdaj, ko vseh napetosti iz preteklosti ni več, ko je minilo 71 let od Mussolinijeve smrti, od padca fašizma in rojstva republike, ali ne bi bilo možno, da bi postal ta kraj kako koristen ne le za zgodovinopisje, ampak tudi za Italijo

in Evropo? Ta palača fašizma je največji objekt v mestecu in je vse od konca druge svetovne vojne prazna. Italija pa ni nikoli obračunala s svojo preteklostjo zaradi načrtnega brisanja tega delčka zgodovine. Zakaj torej ne bi postal tukaj prostor za premislek, v katerem ga bi umestili spodobno, dostojno zgodovinsko pripoved? Zdaj interpretacijo zgodovine prepuščamo štirim prodajalnam kičastega in nostalgичno zanesenjaškega suvenirjev, ki ne pove prav ničesar. So katastrofa za podobo kraja in Italije. To je bil izziv, zato smo zaprosili profesorja Carla Giunchija, ki je pripravil programsko zasnovo muzeja. Pripravljamo ga že šest let,« pravi Frassinetti in doda, da so z znanstveniki, raziskovalci, univerzitetnimi profesorji ustanovili znanstveni odbor, ki je oblikoval smernice. »Problem je bil, ker so mediji začeli govoriti, da želimo narediti muzej fašizma. V resnici gre za projekt, kakršnega še ni, zato je izziv toliko večji,« je prepričan Frassinetti.

Podpora Renzijeve vlade

Načrt je dobil povsem drugo težo v trenutku, ko se je začel zanimati Luca Lotti, državni podtajnik iz Renzijeve vlade. »Zdaj je vsem jasno, da delamo zares. Če na koncu država ne bi bila pripravljena – tukaj so ključni od stavbe, jaz sem poskusil, potem naj srb prevzamejo drugi. Ampak to bi bil poraz za vse. To so Nemci že zdavnaj ugotovili: Če nočej ponavljati napak zgodovine, moraš zgodovinska dejstva povedati in jih pokazati. To naj bi bil smisel muzeja in raziskovalnega centra.«

Na vprašanje, ali so opravili kakšno javnomnensko raziskavo, je Frassinetti odgovoril: »Ne, bile so volitve. V predvolilni program, dolg 24 strani, sem na treh straneh popisal tudi projekt tega študijskega centra. Bil sem ponovno izvoljen z veliko večjo večino kot prvič. V občinskem svetu imam od dvanajstih svetnikov osem svojih članov. To mi zadošča.«

V stavbi, ki je bila zgrajena z namenom fašistične propagande, nameravajo postaviti center, ki bo po eni strani razkril vse plati fašistične diktature in vse njene zločine, zato bo to prvi resnejši korak soočanja Italije z lastno preteklostjo. Seveda bodo raziskovalci iskali tudi povezave s Hitlerjem, Stalinom in drugimi totalitarizmi v Evropi oziroma svetu. Predappio se zgodovine ne boji več. »To je naša zgodovina. Isis je tisti, ki nastopa s strategijo katerpilerejev. Razumem ikonoklastično furijo takoj po padcu režima. Po več kot 70 letih od padca fašizma pa takšna furija ni več smiselna. Vsa ta arhitektura in predmeti so pod zaščito spomeniškega varstva. Miža, za katero se pogovarjamo, ima vrezan fašistični simbol svečnja s sekiro. Tam nad vrati visi Kristus na križu. Takšna je ta soba bila, ko sem vstopil vanjo, in niti na pamet mi ne pade, da bi to spreminjal. A to ne pomeni, da malikujem fašistično ideologijo.«

Nekateri se bojijo tveganj, da bi s takšnimi muzeji napajali nostalgična čustva. »Stari fašizem se ne bo nikoli več vrnil. So pa res nove oblike fašizma, ki bi jih morali razumeti. Zato je naša naloga, da najprej natanko preučimo, kaj se je res dogajalo. Če je Evropa prežeta s ksenofobnimi gibanji, jih je treba razumeti in jim seveda nasprotovati,« meni župan, ki je po poklicu profesor geologije na srednji šoli za aeronavtika v Forliju.

Vračanje fašizmov

Frassinetti se dodobra zaveda bremena časov, ki so nadvse podobni tistim pred skoraj sto leti, ko se je rodil in začel vzpenjati fašizem. Begunci, gradnja zidov, bodoče žice, negotovost schengna, nevarno vračanje nacionalizmov ... Izstop Velike Britanije iz EU bi bila kaplja čez rob, meni Frassinetti.

Bil je med prvimi župani, ki so sprejeli begunce v Emiliji - Romanji, v enem letu jih je gostil že več kot sto. »Noben krajan ni imel nič proti. Vsi so razumeli, da smo bili v tridesetih letih prejšnjega stoletja kolonialisti in smo na

neki način prispevali k temu, da se zdaj vrača begunski val. Doslej nismo imeli niti enega problema ali zapleta z njimi. Leta 1998 je v našem kraju živel en odstotek tujcev, zdaj jih živi skoraj deset odstotkov – natanko 630. Dobro so se integrirali, dobro delajo ... Napadalca nogometnega kluba, v katerem je tudi moj sin, je ime Aziz in je veličasten strelec, iz Burkine

Faso. Vsako nedeljo da gol. *Viva Aziz!* In navija za Inter. Govori pa s tem izvirnim nastavljenim s-jem, kot vsi *Romagnoli*, pripoveduje Frassinetti.

»Begunsko problematiko izkoriščajo določene politične stranke, kot denimo Severna liga [Lega Nord], ki zaradi volitev strašijo ljudi. Širijo namreč floskule, kako nas bodo begunci pahnili v revščino,« pravi župan iz Renzijeve levice, ki je samozavestno prepričan, da skrajno desničarske stranke v Italiji nimajo trenutno nobenih resnejših možnosti za uspeh. Če bi bile volitve danes, bi imel Renzi še večjo podporo, pravi Frassinetti.

»Ta država je zdaj končno dozorela. Kar 50 zgodovinarjev z 28 univerz in z vsega sveta mi je spontano dalo spodbudo, da sem na pravi poti. Tega projekta si nisimo zastavili zato, da

bi se navijaško kregali o njem in delali politiko, da bi prišli v številne evropske medije. Ampak zato, ker smo zaznali, da bi lahko bili koristni,« pravi Renzijeve človek.

Ne gre za ponovno pisanje zgodovine

Mussolinijeva vnukinja Edda Negri Mussolini

je italijanskemu združenju partizanov ANPI predlagala, da bi skupaj znova napisali zgodovino tistega časa. Frassinetti tako ponudbo zavrača. »Zgodovine ni mogoče pisati na novo. Prav to odraža sprevrženo prepričanje, da je mogoče pisati zgodovino po okusu takšne ali drugačne politike, interesov. Muzej suženjstva v francoskem Nantesu ne slavi suženjstva, ampak osvoboditev izpod suženjstva in hkrati razkriva, kaj je bilo suženjstvo. Muzeji niso slavaloki, ampak mesta pripovedi. Ko v Italiji govoriš o muzeju, vsi takoj razumejo, da gre za nekakšno praznovanje, poklon in obujanje nostalgije. Ni problem v besedi muzej, ampak v ljudeh, ki napačno interpretirajo dejstva. Nič slabšega ni od zgodovine, ki jo pišejo in krojijo politiki. Največje zgodovinarje na svetu bi rad srečal v Predappiu, tudi take, ki imajo morda

različne poglede in poudarke. To bo res študijski center.«

Zaradi njegove iniciative so mu leta 2010 na nekem javnem shodu »njegovci«, levičarji, protifašisti, hoteli preprečiti vstop na shod, kjer so govorili o muzeju. »V resnici to niso bili antifašisti, ampak fašisti, ker so nastopili s fašističnimi metodami in mi skušali preprečiti, da bi govoril. Ljudi ne predstavlja ime stranke, ampak način razmišljanja in dejanja,« trdi prekajeni levičar.

Predappio na leto obišče 150.000 turistov, večina med njimi niso nostalgiki, ocenjuje župan. Kljub z ustavo prepovedani propagandi fašističnih idej se v mestecu šopirijo tri trgovnice, kjer brez zadrege prodajajo vse, kar naj bi bilo povezano z velikim vodjo – od steklenic s fašističnimi nalepkami in dučejevimi podobami do črnih stajc, značk, vseh mogočih napisov, fotografij, podob in predmetov, ki slavijo italijanskega velikega diktatorja. To bi morala biti naloga organov pregona, pravi župan, toda on sam se teh trgovin in vsega tega kiča in navlake sploh ne boji, ker mnogi kupujejo bolj za šalo kot zares, kot neke vrste zanimivost. »Največji problem je, da vsi novinarji, ki

● Giorgio Frassinetti, župan Predappia (levo), in Carlo Giunchi, avtor programa muzeja (desno)

pišete o naših resnih namelih glede zgodovine, zmeraj objavite fotografije in podobe iz teh trgovin in brašci ali gledalci poenostavijo, da je tudi naš projekt enak tem.«

Toda prvi mož Predappia teh trgovin niti ne bi preganjal. Meni, da se zgodovine tako ne spreminja in ne razlaga. »Tudi beguncev ne ustaviš z zidovi in bodečo žico. Problem je treba znati rešiti drugače. Ne bomo rešili problema, če bomo kaznovali trgovca ali kupca steklenice z Mussolinijevo podobo. Bolje bi bilo, če bi se človek vprašal, čemu mu bo rabila steklenica vina z Mussolinijevo podobo. In kaj z njo pravzaprav slavi ...«

Teško je priznati, da si poraženec

Župan se zaveda, da bo s svojim projektom ubil več muh na en mah. Šele ko Mussolini ne bo več bavbav, bo z njegove podobe padel mit, da je rešil Italijane. Center za raziskave prve polovice 20. stoletja prinaša svetovljanski in resnejši duh v kraj, saj bo o zgodovi-

»Ne gre za hudiča, o katerem sploh ne bi smeli govoriti!«

Predsednik pokrajinskega partizanskega združenja ANPI za Forlì - Cesena Carlo Sarpiere: »Teh vprašanj ne moremo obravnavati, kot da gre za hudiča, o katerem sploh ne bi smeli govoriti. Fašizma in antifašizma se ne rešiš s tem, da pripadaš eni ali drugi strani, ampak s kulturnim prizadevanjem, poznavanjem zgodovine, ki dopušča korak dalje in omogoča upor nostalgijam. Tudi mi, ki pripadamo zmagovalcem iz tistih časov, moramo znati narediti korak naprej v zgodovinski presoji. Tukajšnji prebivalci imamo še večjo dolžnost kot drugod v Italiji, da sprožimo akcije, ki so naklonjene zavedanju o tistih časih. Zato smo podprli župana. Radi bi prostor, kjer bi se srečevali mladi Evropejci, da bi bolje spoznali zgodovino 20. stoletja

in zgodovino totalitarizmov. Da bi bil vse manj kraj za pohode nostalgikov. Ves čas imam v mislih mladeniča, ki je pred smrtjo pred eksekucijskim vodom zapisal materi: 'Ne joči za mano, ampak misli, zakaj se je kaj takega sploh lahko zgodilo. Lahko se je zgodilo zato, ker smo predolgo mislili, da se ne more nikoli zgoditi.' Revizionizem je nesprijemljiv, saj hočejo poraženci in krivci za začetek pobojev postati zmagovalci in sprevrženo obračajo zgodovino z zvrcaanjem krivde na žrtve, kasneje zmagovalce. Od države zahtevamo, da izvajajo protifašistične zakone, tako ko gre za manifestacije, ki spodbujajo in povečujejo fašistične zločine, kot tudi preprosto prodajo spominkov, ki podzavestno in prikrito počnejo isto. To naša ustava in zakoni že prepovedujejo, vendar država zakonov ne izvaja. Te prepovedi niso dovolj.«

ni mogoče razpravljati z resne in znanstvene distance. Poleg tega bi lahko prinesel kraju nova delovna mesta in turistični razvoj. Če bodo ljudje vedeli, da lahko zvedo kaj resnega, potem Predappia ne bodo obiskovali samo črnosrajčniki.

Denarne vire imajo že obljubljene. V občinski blagajni imajo namenjenega pol milijona evrov, še toliko bi jih prispevala pokrajinska fundacija hranilnice iz Forlija. Dva milijona evrov pričakujejo od EU. Zadnja dva milijona je obljubil državni podtajnik Luca Lotti iz proračuna. Župan pričakuje končno odločitev italijanske vlade v mesecu dni. »Dogovorili smo se tudi že za ustanovitev fundacije, ki bo upravljala ta center in bo lahko deležna sredstev EU. Fundacija bo sprejela manifest, v katerem bo med drugim zapisano, da bo center jasno izhajal iz ideje popolne obsodbe fašizma. Država bi se nam morala zahvaliti, da smo pripravljene prevzeti to odgovornost in obveznost,« je prepričan sogovornik.

Carlo Giunchi ima tri diplome: iz zgodovine, filmologije in gledališča, sicer pa piše programe za obnovo in revitalizacijo kulturne dediščine. »Celo demokratične sile, ki so prevzele oblast po vojni, so imele težavo. Kot poraženci bi morali spoštovati določila o vojni odškodnini za celo vrsto narodov, država pa je bila na tleh. Zato so vse politične sile, z levico vred, predstavljale Italijo kot državo, ki je trpela pod fašizmom in se borila proti nje. Bila je poraženka in zmagovalka hkrati.

To ji je uspelo tudi po zaslugi ZDA in drugih velikih zaveznic,« je pojasnil Giunchi. V času fašistične vlade se je samo dvanajst univerzitetnih profesorjev v vsej Italiji uprlo zahtevi, da se vpišejo v stranko. Kljub temu so bili tudi po vojni vsi ti profesorji spet na svojih predavateljskih mestih. Državni uradniki v prefekturah (upravnih enotah) so ostali večinoma isti tudi po vojni. Logično je, da italijanske generacije, ki so se rodile po vojni, ne morejo najbolje razumeti, kaj se je v resnici dogajalo. Kaj so Italijani počeli na območju Jugoslavije, v drugih evropskih državah, v afriških kolonijah? To je ostalo bolj ali manj zaklenjeno v zgodovinskih arhivih in študijah.

Je trenutek v Italiji končno dozorel?

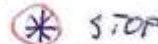
»Problem je torej v tem, da v Italiji nimamo nobenega javnega muzeja, ki bi se ukvarjal z dvajsetletnim obdobjem, ki je pripeljalo do vojne, do povezave s Hitlerjevo Nemčijo in do padca fašizma. To je velika vrzel. Zgodovinarji so zgodovino že dovolj dobro obdelali. Oblikovati želimo institucijo, ki bi lahko z referenčnim zgodovinskim znanjem bogatila javnost, mlade, študente, zainteresirane ... Pri tem niti približno ne bi šlo za model poveljevanja zgodovinskega obdobja, saj zgodovinskih dejstev ni mogoče slaviti, ampak gre preprosto za dejstva. Italijanski narod je toliko dozorel, da lahko sprejme dogajanje izpred 70 ali 80 let. Zahteve, da bi zgodovino postavili pod poli-

tični nadzor, pa so obsojanja vredne. Svoboda zgodovinskega raziskovanja je temeljni kamen za kulturno rast naroda. Mnogi mladi, a tudi starejši nimajo nobenih percepcij o tem, kaj se je zares dogajalo pred toliko desetletji v Italiji. Priče tistih časov so že skoraj vse umrle, ta način prenosa spomina je izginil. Mladi si niti predstavljajo ne, kaj se je dogajalo v tistih letih. Soočajo se z določenimi problemi, ne vedoč, da so taki, povsem enaki problemi že povzročali hude konflikte med narodi. Mnogi Italijani hodijo danes na volitve in ne vedo, da ženske v času fašizma niso imele volilne pravice, denimo. Toda fašizem v tistih časih ni bil na Luni. Že tedaj so bila srečanja med ljudmi v Evropi, medsebojna preverjanja, izmenjave intelektualcev ... Naš center ne sme skrbeti samo za raziskave, ki so bile že opravljene, ampak jih mora znati popularizirati,« pravi avtor programske zasnove muzeja fašizma, ki to ni.

Ni naključje, da so najbolj dodelani centri, ki najbolj poglobljeno govorijo o dramatičnem obdobju 20. stoletja, prav v Nemčiji. V Münchnu so zgradili lep in velik center na ruševinah hiše, kjer se je rodil nacizem, blizu trga, kjer so organizirali nacistične parade. V znanem Hitlerjevem Orlovskem gnezdu, v njegovem bunkerju, so postavili velik dokumentacijski center, z vso zgodovino nacizma, s fotografijami, ki človeka presunejo in streznijo. V vzhodnem Berlinu so naredili muzej na sedežu nekdanje tajne policije Stasi in o njihovih grozodejstvih in mučenjih prav tam, pojasnju-

je Giunchi. »Tudi našo pripoved o rekonstrukciji zgodovine moramo postaviti tam, kjer so simboli fašizma najbolj jasni. Ne gre torej za naključje, da smo se zaradi teh razlogov odločili za postavitev študijskega centra in mesta razprave o fašizmu na mestu, ki naj bi postalo simbol fašizma v naši državi,« meni Giunchi.

Center bo velika stavba, odprta za javnost. Že arhitekturna struktura je zasnovana tako, da je namenjena javnosti, zato bodo imeli v Predappiu lažje delo. Raziskovalni center bo povezan z univerzitetnimi in zgodovinskimi centri, vzpostavil bo arhiv, knjižnico, videoteko, specializirano kinoteko s pomočjo inštituta Luce, ki ima veliko dokumentarnih filmov. Z naprednimi tehnologijami bi predstavili pot fašističnega gibanja. »Niti od daleč ne bo slavil fašizma. Potrebujes namreč veliko fantazije, da slaviš kaj takega. Tu ne bodo govorili samo tisti, ki so nosili breme tega režima, ampak tudi tisti, ki ga deloma zagovarjajo. Tu bo center, ki bo namenjen razumevanju zgodovine. Iz teh spoznanj bi lahko nastal zaklad, iz katerega bodo ljudje izbirali perspektive, obnašanje, razumevanje dogajanja po svetu. Naša naloga bo dati na voljo elemente, osnovo za to, da bi se usposobili in imeli kar najboljšo možno presojo o naši prihodnosti,« pravi znanstvenik, ki je zastavil občinski projekt z evropsko težo. ☉

● Vila in grobnica družine Mussolini

